

VÁCLAV BENEŠ TŘEBÍZSKÝ:

BLUDNÉ DUŠE.

HISTORICKÝ ROMÁN.

Sedlák prohlížel si knížku také tak bedlivě, jako dnes obrací v rukou desítky, nejsou-li padělané, a potom ji ulehl do políčky v almáři, jako dnes ukládají spořitelni knížky.

„Ještě jich tu mám několik, dvě mi do Srbska zbudou, jedna do Břidla, jedna do Milého,“ zahovořil muž stahující opět váček opatrně řeménky.

„Jak věru, kdyby tebe nebylo, ani by k nám do našich lesů kniha nezabloudila,“ řekl s důrazem sedlák.

„Už bez toho po mně pasou; větrí podlouhnicí.“ Starý muž chtěl se usmát; ale šlo mu to ještě hůře než před chvílí. — „Jen tak z něčeho proti mně nechťej; boj se mne.“

Nyní se pozdní host usmál, ale tak, jako když suchými, opadlými větvemi stromů zachřestí prudký vítr.

Dívka u krbu se zachvěla a tak mimoděk ohlédla se ke stolu, kde seděl nocehář, jehož se bojí úradově.

Tenkrát taková myšlenka, že by se úradově mohli báti, nikoho ani nenapadla; tenkrát se nebál ani mušketýr, ani dráb nikoho.

Tohoto muže znala mnoho let, skoro tak dlouho, co je na světě a co má v hlavě paměť; ale takhle ho ještě neviděla. Bílé, husté řasoví vystoupilo mu výše do čela, oči jeho se rozšířily a svítily v nich jako na nebi za bouřky; vrásky ve tvářích se rozevíraly šířeji a svaly kolem rtů se utvářily, že sedlák Květ svým vlastním zrakům nevěřil.

„Já řku, ty starý brachu, oni mne budou chytat — uvidíš. Už dnes vyslali za mnou špehy. Přijeli se po mě stopě jako psi, když čenichají vysokou. Slyšíš, ty sedláče? A proto jsem se tak do noci opozdil. Ale nechť si se mnou jen začnou!“

Starý, vysoký muž s nesmírně vyzáblou tváří vstal, suchou, kostnatou rukou položil si na prsa a zvolal, že čtenářce kniha z ruky vypadla: „A uvidí, že se jich Refunda báti nebude!“

„Už je čas, holka! Podívej se, táhne k jedenácti,“ zahovořil sedlák přerušiv na chvíli ticho, které bylo na okamžik zavládlo jizbou. Selka u kamen podřimovala.

„Pro pána, jedenáct! Ba že čas! Světluško, už toho nech!“ pravila protírajíc si oči, a deerska poslechla. Šla uložiti knihy do almáři; ale lončila se s nimi dnes nerada. Byla by nad nimi vydržela nakloněna celou noc. Nocehář zůstal se sedlákem ještě hodnou chvíli ve světnici. Dřevěné hodiny na stěně u dveří odhrkaly chraptivým hlasem dvanáctou, a ve statku u Květů ještě prokmitalo světlo do černé tmy, která se rozložila nad dědinou.

Větry nad starou doškovou střechou letěly tiše; lesy už dávno dřímaly a jen tak někdy, když větry zahvízdaly skotačivou, probudily se na chvíli a zahučely; ale za několik okamžiků si povídaly se spaní své starodávné, věčně věkův stejné noviny.

Ponočný Adamec odtroubil již jednu, a u Květů ještě svítily.

„Snad nestůňou — nedej Pánbůh, aby takhle Světluška! Arceif — dobfí lidé musejí těch křičkův obyčejně nejvíce ušetit.“

Adamec se zamlel, vyleštěnou plechovou troubu zavěsil na ramesno, opřel se o hůl, která se trochu podobala halapartně, obešel třikrát kolem do kola ves a začal si

do své chaloupky. Stála na rohu ve vsi. Ale v jizbě si nesedl, postavil se k oknu a zahleděl se ku Květovic statku, kde dosavadě skulinou v okenici kmitalo se světlo, jako by tam odněkud byla zaletěla bludička.

„Já říkával, ta holka že nevyroste a vyrostle-li, že jí místo růží na tvářích pokvetou slzičky. Opatruj vás ruka boží, vy lidé dobfí!“

Adamec sedl si potom na židli, ale tvář máje pořád upřenou do vsi v tu stranu, kde ležel statek Květovic.

Nestonali tam. — Světluška byla zdráva jako rybka. Už dávno ve své komůrce dřímala, a zdálo se jí, že čte ze staré knížky pověst, jak v jedné zemi měl král jedinou deuru, tak hezounkou, že si k vůli ní zajížděli princové ze všech konců světa na jejich dvůr. Ale na jedinou, když rozkvetla nejpříjemněji, začala vadnouti, usychati. Říkali, že jí někdo na smrt uhranul; od takového uhranulí potom nebývá pomoci. Nad vodou mohou se říkati nejdívatelnější slova, katí oko může býti nejmilejší zauzleno, ubožák musí umřít. Král hledal pomoci po celém světě, a deura den ode dne se ztrácela, s tváří jí opadával lupének za lupénkem, až přišel jednou štíhlý, mladý, neznámý muž, s přibledlou tváří a v černém šatě. Bylo tenkrát léto a v zahradách dokvétaly poslední růže. Štíhlý, mladý muž s přibledlou tváří a v černém šatě šel ku králi, že deuru jeho uzdraví. Král mu ji slíbil a s ním ne pěl, ale celé království. Cizinec šel do zahrady, kde miláček královův sedával nejráději; na vyschlé trávě bělely se vybledlé lupénky uvadlých a opadálých růží. Mladý muž sbíral jeden za druhým a potom je pouští do větru ke čtyřem úhlům světa. Lupénky se rozlély a cizinec volal za nimi: „Uvadlé listí, odlítej, odlítej — na lícech svěží rozkvítej, rozkvítej!“ A divný muž chodil do zahrady královské nejráději; na třetí den vždy před sluncem východem a po západě. A pořád, kde jaká růže, kde jaký lupének po zemi, rozvažoval je ke čtyřem stranám světa a při tom si zpíval, že celý zámek poslouchal a ani nedýchal: „Uvadlé listí, odlítej, odlítej — na lícech svěží rozkvítej, rozkvítej!“ I uplynuly tři dni, v zahradě královské nebyl na zemi ani jediný upadlý lupének, ale za to plno listíčkův zruměněných nejměnější červení na lícech deery královské...

A Adamec se domníval, že Světluška stůně; ve hlavě vězela mu zase předtucha, že nevyroste, že jí místo růží na lícech pokvetou slzičky. Divné tušení, ty stará hlavo! Hodiny zahrkly: dvě. Adamec se zdvihl, vzal troubu do levice, hůl do pravice a šel ponocovat. Ale troubil nějak tiše, jako by mu nestačoval dech. Když však jindy Adamec ponocoval, třásla prý se okna, a lidé leckdy v polodřímotách mysli, že troubí k poslednímu soudu andělé.

Před Květovic statkem se zastavil; ale otvor hlásnice ke rtům nepřiložil. A tady tak činil vždycky. Prsa nadmul po každé jak mohl nejvíce a zafoukl do trouby jak jen mohl nejruději. Rychtář Květ to mival rád, a Adamec si na jeho přízvi zakládal, protože měl oba tak stejně tvrdé a nepovlné hlavy.

Skulínami okenice světlo se již nekmitalo. Ponočný šel kolem skoro po špičkách, aby, stůně-li kdo a jestli si zdřímali, jich nezbudil.

II.

Ves Jiřice ležela v tichounké, rozkošné úžlabině. Kolem dědiny rozkládala se pole, za nimiž širokým, podlouhlým kruhem vystupovaly tmavé lesy, jako chmurná hradba. Nivy prorývaly tu a tam louky a lučinami probíhal potok, který by stačil na dvě složená. Po březích mládlý olšiny a stáry mde zelené vrby.

V létě tu bývalo jako v ráji a v máji jako v nebi.

Ve vrbových úžlabinách a mnoha let ukrývalo se pět hnízd, věděl o nich každý; ale zůstaly neuknuty. Ani Jedličkův Franta — a ten přece nenechal na pokoji ani jediného hnízda — neodvážil se na ně sáhnouti. Uchoval se vždycky pozdál a osmělil se pouze sítvati na šedomodrá vajíčka. V těch hnízdech bylo deset slaviček, pět samice a pět samečků.

Po svatém Jiří oživily staré vrby, zachvívaly se štíhlé olšiny a voda v potoku proudila tichounce, protože rozepili se slavičí. A měli jste je slyšeti, jak tak slunce zapadalo a z lesů vystupovalo šero a nad lučinami vycházel měsíček. Spustili jeden za druhým. Ve vsi chasa na zápraží umkla, starým dýmky vyhasínaly, mládež pouštěla se blíž, ale jen po prstech, aby to těm zpěvákům nekazila, a leckteré dívec zachlelo se do takovéhle písni, do takovéhle noty. Ale zamlela se a poslouchala bystřeji, aby si tu divnou melodii zapamatovala.

Slavičí zpívali někdy smutně, jako by to byla píseň pohřební. Lidem ve vsi bylo do pláče, mladým dívkám se oči kalily a staří vrtávali hlavami. A když také tak jednou zpívali do pláče, Jedličkův Franta odvážil se až k samým hnízdům, vylezl na vrbu, jestřábi oči jeho uviděly samičku s křídlyma roztaženými a s hlavinkou dolů obrácenou — a bylo mu jí líto. Jedlička přece nikdy něčeho nelitoval. Potom slezl s tajným dechem, přiblížil se ke hnízdům a vzal samičku do rukou. Kolem šli ze statku na luka, Franta se pustil za nimi, měl v očích slzy, v obou rukou něco držel jako poklad, zastoupil hezounké dívec cestu, podíval se na ni těma zavhlýma očima a řekl: „Umřela slavičkovi samička, pohovej jí, Světluško!“ A dívka jí pochovala na břehu potoka ve vrbi. Ten večer slavičí zase zpívali; sletělo se jich na olši devět a začali z devíti hrdělek najednou. A co zdejší vesnice jmenuje se Jiřicemi, neslyšeli v ní dojísta takového zpěvu. Slavičí zpívali nad hrobem družky samičky. Světluška, tenkrát ještě školáček, bylo ve mladé hlavince trudno a v dětináckém srdci tak úzko, že začla do světnice, aby neslyšela ten divný pohřební zpěv slavičí...

Trochu jsem odbočil, ale tohle patřilo ke zdejší dědině, jako omšené střechy ke zdejším statkům, jako vrby a olšiny ku zdejšímu potoku a jako tmavé lesy ku zdejšímu lidu.

Ve vsi bylo deset statků, jeden vedle druhého, táhly se do půlkruhu a druhým půlkruhem bělely se chalupy a chaloupky.

Statky vypadaly na vlas stejné, jako by byly všechny rodni bratři. Každému díval se do oken strom, tu hruseň, tam štěp, tu zase lípa vysoká, košatá, a před jedním byla ještě zahrádka pod okny, u kterých tmavé natřené plauky tvořily ohradu. Tenhle statek patřil sedláku Květovi. Byl mezi všemi nejrozsaňlejší a měl nejvíce polí a nejvíce luk. Květ byl zároveň rychtářem. Ze zdejších bývalých usedlíků zbyl tu po švédských vojácích rod jeho jediný. Předkové Květovi ukrývali se v lesích, a když přišel pokoj, vrátili se zase do statku. Da ostatních prý mu

sili honiti; o hospodářství nestál žádný, poněvadž na každém statku byl tenkrát přivázan osklivý netvor, kterémuž říkali robota.

Jiřičtí přistěhovalci byli sami Češi, jinam honili od hranic Němece. (Odtud tak mnoho německých jmen po českém venkově.)

V Jiřicích o světě takofka ani nevěděli, jen přišel-li ob čas někdo z vojny, vypravoval, že za zdejšími lesy je širý kraj a město k nepřehlédnutí, a lidmi k nespokojení a s panstvím k neuvěření.

Když se vrátil sedlák Květ z vojny, trvalo mu to skorem rok, než se vyprávěl. Sloužil císaři pánu celých čtrnácte let; za celý ten čas viděl zdejší lesy jen jednou, a to ještě pozdál, když táhli do Saska říšskou silnicí. Na českých bojátcích za sedmileté války nebylo jednoho, na kterém by byl nestál proti Braniborům.

A potom jednou za rok, vždycky v máji, rozloučilo se několik lidí se zdejšími lesy na tři dni a vydali se na pouť ku svatému Janu do Prahy. A po pouť vypravovali celých čtrnácte dní, co v té Praze všecko viděli a co v ní všecko slyšeli.

Tenkrát bylo v Praze mnoho viděti a slyšeti ještě více. Od samého divání člověku prý přecházely oči, že trvalo celý týden, než se vyčistily a než poznaly zase tmavou zelen zdejších lesův a než přivýkly zdejším doškovým střechám. A z toho, co slyšeli, nerozuměli ani jedinému slovu, protože se všech stran jim do uší zalátaly cizí zvuky, jež podobaly se posměchu nad tím prostým českým lidem, kterýž za rok jednou vždycky se přicházel dívat, zdali stojí ještě Praha, zdali v té Praze nad Vltavou ještě kamenný Karlův most, zdali na tom vrhu ještě Svatovítský chrám a v tom chrámě zdali ještě ti staří králové dřímají a zdali v něm ještě stříbrný hrob světe Nepomuckého.

A když potom odeházeli, přinesli do zdejších lesů noviny, že Praha stojí do dneška, že přecháží ještě děti jejich vnuků, že nad Vltavou ještě se pne kamenný Karlův most, že ještě stojí Svatovítský chrám, ale že jest sešlý až běda, v tom chrámě že staří králové do dneška dřímají, ale na jejich hrobech že rozestřeli své síte pavouci, a že stříbrný hrob svatého Jana Nepomuckého nerozlili dosud na tovary a dvacetníky.

Někdy dvakrát či třikrát za rok přicházel do dědiny s novinami o světě také Refunda; ale ten do každého statku nešel. Nejráději překročoval práh u Květů.

Kde přišel k tak divnému jménu, nevěděl žádný; ale také se po tom žádný neptal. Znali ho již dobrých dvacet let, a jinak ho neslyšel nikdo jmenovati. Když přišel Refunda do Jiřic, šlo to vsi, jako když tuče na buben.

Refunda umíval povídati nejpodivnější noviny. Měl tak jakýsi ráz pohádkářův; ale pohádkářem nebyl. Říkal, těm že nechce bráti chleba, oni že ho spíše potřebují. Jen tak někdy začal pohádku, ale ta byla vždycky jako drabý kámen mezi křemenem, jako zlatá ruda mezi železnou, jako štěpná stolistá růže mezi špičkovými. Pohádkáři se ho báli a podtají na něho nevrážili, protože když přišli po něm do vsi, lidé je poslouchali jen tak jedním uchem a někdy při těch jejich pohádkách i zdřímali; a to byla ta největší hanba, když někdo potulnému pohádkáři za vypravování usnul.

Dnes ráno otevřely se ve vrtech u Květů dvířka, a na náves vyšel jimi Refunda, se sedlákem si stiskl ruce, podíval se na sebe, usmál se, ale trpce, a Refunda odeházal se slovy: „Však přijdu za, ale tentokrát dřív; zatím tu buďte s Pánembohem.“

Refunda šel náves, jako ve Měsíci chodívá kníže Švarcenberk, jinde zas o té jeho chůzi říkali: „Jde jako kníže Kinský,“ a jinde zas: „Vykračuje si jako Lobkovic.“ Refunda měl opravdu v té chůzi své cosi neobyčejného. Šel s hlavou vzpřímenou, s očima upřenými v před a šerková hale na slušela mu jako knížeti kabátce se zlatými portami a z nejdrazšího sukna...

„Dej Bůh zdraví, Refundo!“
„A vám, sedláče, štěstí!“
„Nepůjdete dál?“

Takhle už ho ve zdejší dědině oslovil třetí sedlák, a Refunda po každé odpověděl: „Až podruhé, sedláče.“ A neohlédl se, ač kolem kterého statku šel, všude vybíhali před vrata, aneb aspoň k oknům a dívali se za tím divným člověkem, jež znali mnozí už od maličkosti, jehož se báli a jemuž by přece byli udělali, kdyby byl na nich žádal, Bůh sám ví co.

„Vítám vás, vítám k nám,“ ozval se již dnes sedmý hlas za ním ve zdejší dědině.

Refunda se ohlédl, po prvé se zastavil, nesmírně vyschlá tvář jeho stáhla se k úsměvu, pravice jeho se pohnula v mížku tisklo se dvě starých, kostnatých rukou: Refundova a ponocného Adamec.

„Tak brzy od nás? Kdy už já vás nevidím; napadlo mi, že snad nejste ani živ.“

Adamec vymkla se pravice z více ruku Refundovu, jehož vyschlá tvář se opět stáhla k úsměvu a bílé, husté obočí po třikrát sebou zatřálo.

„Adamec, Adamec, nevíte, že mne červí nedostanou? Škoda, že jste ponocným, a že máte tak špatnou paměť. Což jste zapomněl, že budu věčně věkův soužití lidí a že věčně věkův nebudou mít ode mne pokoje?“

Adamec vymkla se pravice z kostnaté, studené ruky Refundovy.

„Já že umřít? — Já vás tu všechny přežiju, já uvidím vuky všech zdejších sedláků. Nevěříte, Adamec?“

A Refunda již opět krácel jako kníže Švarcenberk Měsíci, když si vyjde na luka. Adamec se za ním zadíval jako u vytržení a zapomněl se i zeptati, jaké noviny jsou ve světě. Tou chvílí tanuly mu v hlavě všechny pověsti, kteréž si lidé o Refundovi povídali, kde ho znali. Adamec takových řečí nikdy nedbal, ale dnes mu to řekl Refunda sám...

„Proto tam tedy dnes svítily — byl u nich na nocehu,“ prohodil za chvíli sám po sebe a upěl oči v tu stranu, kudy Refunda odešel. Krácel podél potoka, kolem uvadlého, prohnědlého olšovi a potom zaměřil úroveň k lesu.

„Das ví, co ti dva spolu mají,“ řekl sedlák Ouřada ku své ženě, když uviděl Refundu vycházeti z Květovic statku. „Já řku, ženo, tenhle člověk se mi nelíbí, pokud ho znám, nebude ani dobrý křesťan. Kdy pak jsme ho kdo viděl v kostele? Já řku, ženo, kdo je s ním za dobré, je také takový.“

Sedlák Ouřada se podíval k bílému statku se zahrádkou pod okny; byl ve zdejší dědině konšelem. As před dvaceti lety se odněkud od Slaného sem přišel mnoho nedostal. Věna neměl žádného a kdysi večer prý za ním přivedli jednu bezrohou krávu; to byl jeho podíl, a podruhé přivedli zase večer jankovitého koně. Chase řekl, že dal za něj sto šajnův, a koupil ho prý zatím od Tejneckého pohodníka za několik grošův. Ale v Jiřicích si hrál na pána, na sousedy se díval a vysoká a špičková je, kde mohl. S pány držel a proto se stal konšelem; od několika let měl laskominy také po rychtářském právu.

Vokračován.